https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.9

УДК 347.78 UDC

ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА АРХІТЕКТОРА

DEFINITION OF THE SUBJECTIVE COPYRIGHT OF THE ARCHITECT

Святослав ОСТРОВСЬКИЙ

аспірант

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України (Київ)

Svyatoslav OSTROVSKY

PhD student

Scientific Research Institute of Intellectual Property of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0009-0005-9491-9513

Стаття присвячена проблемі визначення суб'єктивного права архітектора з урахуванням основних доктринальним підходам щодо визначення суб'єктивних прав осіб, а також цивілістичним підходам до визначення суб'єктивних цивільних прав. На підставі аналізу законодавства та спеціальної літератури з'ясувати зміст поняття суб'єктивного авторського права архітектора. Методи дослідження. Робота виконана на підставі загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Проаналізовано основні доктринальні підходи щодо розуміння понять «воля», «інтерес», «дія», «благо» їх свівідношення та вплив на формування суб'єктивного авторського права архітектора.

На підставі проведенного дослідження був зроблений висновок, що законний інтерес, який прямо неопосередкований у суб'єктивному праві означає, що він, так само як і воля, є елементом механізму перетворення об'єктивного права у суб'єктивне право завдяки вчиненню активних дій особою, що призводить до набуття нею відповідних прав і обов'язків, з метою задоволення її інтересів. Концепція «блага» також відіграє свою роль при формуванні визначення поняття «суб'єктивного авторського права архітектора». Реалізація архітектором свого природного права на творчість може розглядатися як немайнове благо, як його духовна потреба до творчої самореалізації. Водночас, створення твору архітектури та-

The article is devoted to the problem of determining the subjective right of an architect, taking into account the main doctrinal approaches to the definition of the subjective rights of individuals, as well as civilist approaches to the definition of subjective civil rights. Based on the analysis of legislation and special literature, find out the meaning of the concept of subjective copyright of an architect. Research methods. The paper is executed by applying the general research and special methods of scientific cognition. Results. The main doctrinal approaches to understanding the concepts of «will», «interest», «action», «good», their relationship and influence on the formation of subjective copyright of an architect are analyzed. Conclusions. On the basis of the conducted research, it was concluded that the legitimate interest, which is not directly mediated in the subjective right, means that it, as well as the will, is an element of the mechanism of the transformation of the objective right into the subjective right thanks to the active actions of the person, which leads to the acquisition of the corresponding rights and obligations by him, in order to satisfy his interests. he concept of "good" also plays its role in shaping the definition of the concept of "subjective architect's copyright". Realization by an architect of his natural right to creativity can be considered as a non-property good, as his spiritual need for creative self-realization. At the same time,

кож буде благом але вже матеріальним, як і отримана винагорода вразі створення на замовлення такого твору або його використання. Відтак при виникненні потреби щодо блага, буде виникати й інтерес, який завдяки вольовій поведінці буде втілений у діях, спрямованих на виникнення авторських правовідносин та безпосередньо суб'єктивного авторського права. Виникнення авторського права законодавство пов'язує із створенням об'єктів авторського права: авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Проведене дослідження дозволило запропоноване наступне визначення суб'єктивного права архітектора як передбачену нормами авторського права можливість на вчинення правомірної творчої діяльності та свободи волевиявлення, спрямованих на задоволення інтересів щодо набуття благ шляхом вчинення певних дій відносно особистих немайнових та/або майнових авторських прав на твір, правомочності вимагати вчинення певних дій (або утриматися від їх вчинення) від інших осіб, право на вибір способу та форми захисту прав та інтересів.

Ключові слова: авторське право, суб'єктивне авторське право, твір архітектури, архітектор

the creation of a work of architecture will also be a good, but already material, as well as the reward received in the event of the creation of such a work to order or its use. Therefore, when a need for a good arises, an interest will also arise, which, thanks to willful behavior, will be embodied in actions aimed at the emergence of copyright relations and directly subjective copyright. Legislation links the emergence of copyright with the creation of copyright objects: copyright to a work arises as a result of the fact of its creation. The conducted research allowed the following proposed definition of the subjective right of the architect as the possibility to perform legitimate creative activity and freedom of expression provided for by the norms of copyright law, aimed at satisfying interests in acquiring benefits by taking certain actions regarding personal non-property and/or property copyrights to the work, the right to demand the performance of certain actions (or to refrain from their performance) from other persons, the right to choose the method and form of protection of rights and interests.

Keywords: copyright, subjective copyright, work of architecture, architect

Однією із ключових фігур при створенні твору архітектури є архітектор, не зважаючи на те, що законодавство чітко не визначає його як суб'єкта авторського права. Згідно із ст. 1 Закону України «По авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX [1] автором архітектурного твору буде визнана фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір архітектури, а саме твір у галузі спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень у формі креслення, ескізів, моделей, збудованих будівель чи споруд, планів населених пунктів тощо. Оскільки згідно із ч. 1 ст. 29 Закону України «Про архітектурну діяльність» [2] об'єкт архітектури одночасно може бути, за додержанням вимог законодавства у сфері авторського права, твором архітектури. Серед суб'єктів архітектурної діяльності, згідно із ст. 1 зазначеного Закону, вказується архітектор.

Аналіз дослідження проблематики. Виходячи із того, що складовими правового статусу особи є її права, свободи і обов'язки [3, 20], відтак, одним із елементів правового статусу архітектора є його суб'єктивні авторські права.

Найбільш деталізовано різні аспекти суб'єктивних прав осіб досліджувалися у цивілістичній науці. Так, наприклад, межі здійснення суб'єктивних прав на монографічному рівні досліджувалися М. О. Стефанчуком [4], співвідношення об'єктивних і суб'єктивних цивільних прав аналізувалися Є. О. Мічуріним [5], концепцію виникнення суб'єктивного цивільного права досліджував В. Я. Погребняк [6], проблему колізій суб'єктивних цивільних прав аналізувала М. Ус [7] та інші.

У доктрині авторського права також приділялася увага суб'єктивному авторському праву, при цьому дослідники переважно зосереджували увагу на підставах його виникнення, змісті та класифікації, не даючи визначення цьому поняттю [8], або визначають суб'єктивне авторське право як право інтелектуальної власності особи на літературний, художній чи інший твір, що охороняється законом як об'єкт авторського права [9, 77]. У наведеному визначені суб'єктивне авторське право фактично ототожнюється з правом інтелектуальної власності, у ньому не враховуються види результатів інтелектуальної творчої діяльності, підстави його виникнення, елементи цього поняття, не згадується суб'єкт, який є носієм цих прав. Сьогодні можна констатувати не лише відсутність доктринального визначення правової категорії «суб'єктивне авторське право», а й «суб'єктивного авторського права архітектора». До цього слід додати, що останнє не було предметом дослідження вітчизняних учених.

Мета дослідження: на підставі аналізу законодавства та спеціальної літератури з'ясувати зміст поняття суб'єктивного авторського права архітектора.

Методологія дослідження. Методологічним підґрунтям даної роботи є сукупність способів наукового пізнання та загальнонаукових принципів проведення дослідження. Методи структурного аналізу та синтезу були використані при відборі наукової інформації за темою роботи та при дослідженні сутності основних понять дослідження. Історичний метод застосовувався при дослідженні концептуальних підходів до понять «воля», «інтерес», «дія», «благо» та їх впливу на формування суб'єктивного авторського права архітектора.. Формально-логічний метод використовувався при визначенні поняття «суб'єктивне авторське право архітектора». Порівняльно-правовий метод застосовувався визначені підстав виникнення суб'єктивного права архітектора. За допомогою системно-аналітичного методу обґрунтовано необхідність удосконалення законодавства щодо визначення поняття «творча діяльність». Застосування логічного і діалектичного методів дало можливість зробити висновки проведеного дослідження.

Загальні теоретичні підходи до розуміння суб'єктивного права беруть свої витоки із німецької правової доктрини і сформувалися під впливом різних концепцій, що панували у той чи інший історичний період. Перш за все слід згадати вольову концепцію, яку започаткував Б. Віндшейд, відповідно до якої суб'єктивне право визначалось як панування волі одного індивіду, що стає законом для інших індивідів [10, 155-156]. Також представник концепції інтересу Рудольф фон Ієрінг не обійшов своєю увагою суб'єктивні права, визначивши їх як юридично захищений інтерес, при цьому інтерес є основою права у суб'єктивному розумінні [11].

Слід зазначити, що саме ці дві концепції стали основою для подальших наукових досліджень природи, меж, принципів та складових суб'єктивних прав осіб. Концепції волі та інтересу не втрачають своєї актуальності й для сучасних дослідників проблем суб'єктивних цивільних прав.

Українські вчені, досліджуючи співвідношення категорій «воля», «інтерес», «суб'єктивне право» вказують на появу у XX ст. двох основних підходів до розуміння такого співвідношення. Так, одна група вчених вважає, що інтерес входить у структуру суб'єктивного права, а особа, яка має такий інтерес, набуває здатності вчиняти власні дії та право вимагати певних дій від інших осіб. В межах цього підходу дослідники висловлювали різні думки щодо співвідношення інтересу та права. Друга група вчених, вважає, що інтерес не належить до складових елементів суб'єктивних приватних прав, оскільки із зникненням самого інтересу має зникати і право [12, 57].

Серед українських дослідників є прибічники і послідовники цих двох підходів. Прихильники підходу включення інтересу (законного/юридичного) як елементу суб'єктивних прав, вважають, що у ньому інтерес отримує свою реалізацію та правову охорону. Оскільки суб'єктивне цивільне право опосередковане інтересом [13, 93]. Ті хто вважають, що інтерес не є складовою суб'єктивних прав, визначають його як передумову, що породжує появу права, спонукає особу до реалізації об'єктивного права [12, 58-59].

Не важко побачити, що основна увага зосереджується включно на інтересі, співвідносячи його із суб'єктивним правом, оминаючи волю. В результаті це призводить до того, що ці два різних поняття – «воля» та «інтерес» ототожнюються. Так, наприклад, можна зустріти у спеціальній літературі визначення законного інтересу як усвідомленої потреби конкретної особи, яка мотивує її до певного варіанту поведінки і задовольняється в результаті здійснення заходів юридично можливої або належної поведінки та не суперечить чинному законодавству [13, 91].

Звертаючись до енциклопедичного визначення «воля», остання тлумачиться як одна із функцій людської психіки, яка полягає, насамперед, у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки [14]. У свою чергу, інтерес тлумачиться як властиве людині ставлення до когось чи чогось, що виражає позитивну чи негативну спрямованість її активності, діяльності, історичної творчості на пошук, вибір, використання або створення шляхів, засобів, способів, норм, соціальних інститутів, здатних задовольнити людські потреби [15].

Саме наведене енциклопедичне тлумачення цих двох понять – волі та інтересу спонукають звернути увагу на третю німецьку концепцію, яка була розроблена у той же історичний період часу, що й концепція волі та інтересу, а саме – концепції дії, яка виходь з відмінності змісту термінів волі та інтересу.

Так, Г. Еллінек, співвідносячи та аналізуючи концепції волі та інтересу, вказує, що воля є формальним елементом суб'єктивного права, а благо чи інтерес наповнює суб'єктивне право матеріальною складовою. В результаті дослідник робить висновок, що воля та інтерес беруть неоднакову участь у формуванні суб'єктивного права але при цьому вони нерозривно поєднані [16]. Прибічники цієї концепції роблять висновок, що основною складовою суб'єктивного права, є не воля та інтерес, а семе дія спрямована на досягнення інтересу, як юридично надана активна можливість [17, 55].

Підтримуючи концепцію Г. Еллінека, слід зазначити, що дійсно воля та інтерес спонукають особу до активних дій, керованих волею в результаті яких відбувається реалізація об'єктивного права з метою задоволення її інтересу. Водночас дію розглядати як складовий елемент суб'єктивного права не можна, оскільки дія як прояв волі у сукупності з інтересом є елементом перетворення об'єктивного права в суб'єктивне. Водночас, інтерес без волі та відповідних дій особи може не призводити до виникнення суб'єктивних прав.

Як вірно зазначала О. Штефан, що той момент, коли інтерес усвідомлюється особою і перетворюється у стимул до дії, визначається заінтересованістю. Безпосереднє усвідомлення особою інтересу це момент його реалізації, перетворення об'єктивного у суб'єктивне. Заінтересованість, так само як й інтерес, є об'єктивним станом, що є похідним від соціального місця особи в суспільстві. В свою чергу, усвідомлена заінтересованість у правовій доктрині визначається як «суб'єктивна заінтересованість» [18, 30]. Таким чином, інтерес є тривалим за часом процесом, в якому втілюється воля, та який реалізується у діях особи.

На те, що воля є складовою суб'єктивного цивільного права вказує ч. 1 ст. 12 Цивільного кодексу України [19] (далі – ЦК України), згідно із якою особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд. Водночас, згідно із ч. 2 ст. 15 ЦК України, ст. 2, 4, 5 Цивільного процесуального кодексу України [20], ст. 2, 4, 5 Господарського процесуального кодексу України [21], ст. 2, 4, 5 Кодексу адміністративного судочинства України [22] охороні та захисту підлягають не лише цивільні права, а й законні інтереси тобто ті, які не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Окрім вказаних норм законодавства України Конституційним Судом України, як органом, що вирішує питання про відповідність Конституції України законів України (ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України») [23], було надане офіційне тлумачення законного інтересу, відповідно до якого це є прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо неопосередкований у суб'єктивному праві легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать

Конституції і законам України, суспільним інтересам і справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальним правовим засадам [24].

Можна припустити, що такий законодавчий підхід щодо охорони і захисту цивільних прав та законних інтересів, де ці категорії розмежовуються та вказується, що законний інтерес прямо неопосередкований суб'єктивним правом й призвело до висновку науковців, що інтерес не є складовим елементом суб'єктивного права. Проте, суди у своїй правозастосовній діяльності, під час розгляду і вирішення справ, визначили ознаки законного інтересу. Так, адміністративний суд, вирішуючи адміністративну справу і ґрунтуючись на підходах Конституційного Суду України, визначив ознаки законного інтересу, що підлягає судовому захисту в порядку адміністративного судочинства:

має правовий характер, тобто перебуває у сфері правового регулювання;

пов'язаний із конкретним матеріальним або нематеріальним благом;

є визначеним – благо, на яке спрямоване прагнення, не може бути абстрактним або загальним, у позовній заяві особа повинна зазначити, який саме її інтерес порушено та в чому він полягає;

є персонафікованим (суб'єктивним) – тобто належить конкретній особі (позивачу);

суб'єктом порушення позивач вважає суб'єкта владних повноважень [25].

Таким чином, те що законний інтерес «прямо неопосередкований у суб'єктивному праві» означає, що він, так само як і воля, є елементом механізму перетворення об'єктивного права у суб'єктивне право завдяки вчиненню активних дій особою, що призводить до набуття нею відповідних прав і обов'язків, з метою задоволення її інтересів.

Водночас, виходячи із усталеного у цивілістичній науці розуміння змісту цивільних правовідносин, як сукупності суб'єктивних права та суб'єктивних обов'язків [26, 14], виникає потреба звернутися до ч. 1 ст. 11 ЦК України. У вказаній нормі закріплено положення, відповідно до якого цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, що передбачені актами цивільного законодавства, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки. Тобто дія особи є не складовою суб'єктивного права, а підставою виникнення суб'єктивного права. Відтак дія, керована волею особи та спрямована на досягнення/реалізацію її інтересу слід віднести до підстави виникнення суб'єктивного права.

Співвідношення концепцій «волі», «інтересу», «дії» та суб'єктивних прав буде не повним без звернення до сучасної правової доктрини Німеччини. Ґрунтуючи свої дослідження на концепціях волі, інтересу та їх симбіозі при визначенні їх місця у суб'єктивному праві, німецькими дослідниками зміщується фокус уваги на права людини (її природні права) та моральні принципи, в результаті чого робиться висновок, що воля людини не відіграє жодного значення у її суб'єктивних правах, оскільки об'єктивний закон встановлює межі для «волі» [27]. Проте існують й інші точки зору, відповідно до яких, об'єктивний закон не є підставою для виключення волі із процесу реалізації суб'єктивного права [28]. Не зважаючи на такі різні підходи, німецькі дослідники розглядають «волю» та «інтерес» у їх симбіозі, що спонукає людину до дій із реалізації закріплених законом прав, породжуючи суб'єктивні права.

Якщо звернутися до сучасних підходів визначення суб'єктивного права німецькими науковцями, стає зрозумілим, що впливає на їх неоднозначне ставлення до концепцій «волі» та «інтересу». Так, суб'єктивне право визначається як персоніфіковане право, право, що належить людині або юридичній особі; як конкретизація об'єктивних прав, що можуть бути порушені та підлягають захисту; як правомочність, надана особі об'єктивним правом для захисту її інтересів [29]. Тобто, німецькі науковці досліджують об'єктивне право та перетворення його у суб'єктивне, де у процесі такого «перетворення» відбувається реалізація волі та інтересу, при цьому інтерес розглядається у поєднанні із правомочностями. Таким чином, можна констатувати, що у визначенні суб'єктивних прав німецькими вченими відбувається розвиток концепцій «волі» та «інтересу», на відміну від концепція «дії».

Концепція «дії», при визначенні суб'єктивного права, знайшла своє відображена у сучасних дослідженнях французьких учених. Так, дії особи спрямовані на виникнення суб'єктивного права, безпосередньо пов'язуються із волевиявленням особи, при цьому такі дії є правовими, заснованими на об'єктивному законі, спрямованими на виникнення правових наслідків [30]. У французькій правовій доктрині суб'єктивне право визначається як прерогатива, повноваження надані особі або групі осіб, визначених об'єктивним правом; суб'єктивне право зосереджено на особі та її прерогативах, ці права кожна особа може відстоювати з метою захисту своїх інтересів [31].

Таким чином, відповідно до французької концепції суб'єктивного права, це право виникає в результаті дій осіб, як результат їх волевиявлення при цьому інтерес є дуже широкою категорією, що не вичерпується виникненням суб'єктивного права.

Порівнюючи сучасні німецькі і французькі підходи до розуміння суб'єктивного права, можна зробити висновок, що відмінність полягає лише у тому, що учені закладають в основу перетворення об'єктивного права в суб'єктивне. Німецькі дослідники при визначенні суб'єктивного права зосереджують свою увагу на Законі, на противагу від французьких учених, які вибудовують свою концепцію, в основі якої є людина та її волевиявлення. Обидва підходи щодо визначення суб'єктивного права є вірними – без наявності об'єктивного права, не виникне суб'єктивне, так само як і без особи, її волевиявлення не виникне суб'єктивного права. Також обидві концепції пов'язують виникнення права із отриманням особою певного блага, при цьому інтерес особи простягається за межі суб'єктивного права, водночас, вразі порушення права він підлягає захисту.

Виходячи з того, що суб'єктивні права, як вже зазначалось, складають зміст цивільних правовідносин, відтак підставою виникнення таких правовідносин будуть дії особи, які скеровані її волею, спрямовані на отримання блага та мають на меті задоволення її інтересів. Цей висновок повністю узгоджується із положенням ч. 1 ст. 11 ЦУ України.

Досліджуючи питання місця волі, інтересу та дії при визначенні суб'єктивних цивільних прав виникає потреба звернутися до національної цивілістичної доктрини. У правовій доктрині можна зустріти багато визначень терміну «суб'єктивне права». В учбовій літературі найбільш розповсюдженим є визначення суб'єктивного права як міри дозволеної поведінки суб'єкта цивільного правовідношення. Суб'єктивне цивільне право – складне юридичне утворення, яке складається з юридичних можливостей, наданих суб'єкту [32, 134]. У даному визначенні суб'єктивного цивільного права концентрується увага на об'єктивному праві, а поведінка суб'єкта не повинна йому суперечити. Також це визначення узгоджується з концепцією правовідносин де суб'єктивне право складає їх зміст. Водночас, дане визначення, як не дивно, враховує положення ст. 11 ЦК України, відповідно до якого цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, що передбачені актами цивільного законодавства, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки. Тобто, суб'єктивні цивільні права можуть виникати і не на підставі норм цивільного законодавства і це нормативно закріплено, тобто особам надається право ініціювати не поіменовані договірні відносини, самостійно встановивши для себе суб'єктивні права та обов'язки. Недоліком цього визначення є відсутність мети дій особи, спрямованих на виникнення суб'єктивних прав, а також не відображається зв'язку між діями та волевиявленням особи, яка й керує своїми діями.

У цивілістичний доктрині можна зустріти більш змістовні визначення суб'єктивного цивільного права, які пропонують дослідники, при цьому ці визначення корелюються із предметом дослідження. Так, наприклад, М. О. Стефанчук, досліджуючи питання меж здійснення суб'єктивних цивільних прав, визначає їх як надану особі нормами права міру можливої поведінки, з метою задоволення її законного інтересу, що включає в себе правомочності по вчиненню певної поведінки самою управомоченою особою, вимозі визначеної поведінки від зобов'язаної особи чи осіб та захисту свого суб'єктивного цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання [33, 5]. З однієї сторони у даному визначенні враховується «триада можливостей», яка ґрунтується на змісту

ст. 13 ЦК України та традиційно характеризує суб'єктивне право: 1) можливість поводитися певним чином; 2) можливість вимагати певної поведінки від інших осіб; 3) можливість захисту порушеного права за допомогою суду, державних органів, третейського суду тощо [34], а з іншої – визначаючи мету, як задоволення «законного інтересу», не враховується спрямованість – отримання блага, а також не враховується те, що захисту підлягає не лише порушене суб'єктивне право, а й законний інтерес.

У правовій доктрині дослідники по різному визначали місце блага співвідносячи його з інтересом особи. За енциклопедичним тлумаченням «благо» визначається як спільне поняття для визначення позитивної цінності; предмет чи явище, що задовольняє певні людські потреби, які відповідають інтересам, цілям і прагненням людей [35]. Аналізуючи підходи науковців до розуміння блага і його співвідношення з інтересом, можна виокремити два основних підходи. Так, одна група учених вважають, що інтерес не що інше, як потреба особи. В поняття потреби в тому чи іншому сенсі можуть входити блага, вигода та інші категорії, які являють собою певні матеріальні та нематеріальні бажання та прагнення людини, тобто все, що необхідне їй. Друга група науковців розглядає інтерес як причину, мотив, стимул до дій, які дозволені правом або ж не заборонені ним. Таким чином, за першим підходом визначається предмет майбутніх правовідносин, а за другим – те, що спонукає особу до здобуття об'єкта (майнового чи немайнового блага), це поштовх, причина, яка і визначає майбутню поведінку суб'єкта із задоволення його потреби у чомусь, його зацікавленість чи інтерес отримати майно або визнання себе автором твору [36, 146]. Тобто за одним підходом інтерес ототожнюється із благом, а за другим – це різні, хоч і пов'язані поняття. Категорія «потреба» в науковій доктрині розглядається як благо (матеріальний прояв потреби), необхідність (потреба, що існує поза волею особи), мета (сукупність потреб) тощо. Таким чином, інтерес і потреба це різні багатогранні поняття, що мають свої складові елементи, водночас й взаємозалежні поняття. Слід погодитись із висловленою думкою Н. С. Чубохи, що інтерес не виникне, поки в суб'єкта не з'явиться стимул у вигляді певної матеріальної чи духовної потреби, певного блага. Саме потреба є поштовхом до виникнення суспільних відносин, які спрямовані на задоволення інтересу, який і породжує бажання особи до вступу у певні цивільні правовідносини [36, 146].

У правовій доктрині висловлювались й інші думки щодо співвідношення інтересу та блага, проте не вдаючись до їх аналізу, зазначимо, що усі дослідники, визначаючи інтерес вказують на наявність спрямованості суб'єкта на досягнення або збереження тих чи інших благ, а основна різниця їх точок зору полягає у більшому або меншому акцентуванні уваги на суб'єктивному або об'єктивному характері цієї спрямованості.

Подібні вади має й визначення суб'єктивного цивільного права, за яким це є визначеною нормами цивільного права та/або актами саморегулювання цивільних відносин мірою правової можливості особи (або що належить особі), що втілюється в процесі здійснення в поведінці такої особи встановленого виду (юридичних актах) [37, 68]. У даному визначенні взагалі відсутній прояв інтересу особи до виникнення у неї суб'єктивного цивільного права, його мети та підстав.

Найбільш яскраво співвідношення волі, інтересу, блага, дії та суб'єктивного права проявляється при виникненні авторсько-правових відносин. Відповідно до загальновизнаної концепції авторського права право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості є природнім, абсолютним правом та належить до групи особистих немайнових прав, які забезпечують соціальне буття та виникає у людини в сили її народження і не потребує вчинення окремих дій, пов'язаних із набуттям цього права в порядку та на умовах, визначених законом [38, 153]. Це право гарантоване ст. 54 Конституції України, та закріплене ч. 1 ст. 270 та ст. 309 ЦК України.

Творчість це багатогранне поняття, що включає у себе багато елементів та складових. Нормативного визначення цього терміну не має, енциклопедія визначає творчість як засіб самовираження, ключ до внутрішнього розвитку та особистого задоволення. Це унікальна

здатність людини проявляти свою уяву, експериментувати, створювати нове і осягати власний потенціал [39]. Натомість творча діяльність має декілька нормативних визначень. Так, у ст. 1 Закону України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI [40] під творчою діяльністю розуміється діяльність із створення, інтерпретації та виконання творів. Дещо інше визначення творчої діяльності закріплено у ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР [41], як індивідуальну чи колективну творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність. Тобто на законодавчому рівні встановлено різні критерії, в одному випадку критерій творчої діяльності пов'язаний саме з діями, а у другому – із діями та результатом.

Водночас, слід звернути увагу на наявність вад у визначенні творчої діяльності, що закріплене у ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР. Так, творчу діяльність законодавець пов'язує із творчістю, як процесом щодо задоволення власної потреби автора у створенні чогось, включаючи й об'єкти авторського права. Проте, законодавець встановлює, що в результаті творчої діяльності має бути створена «культурна цінність» - об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України (ст. 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р. № 1068-XIV) [42], при цьому виходячи із преамбули цього Закону та наведеному ст. 1 переліку культурних цінностей, логічно, що твори архітектури не вказані. Водночас, лише на деякі твори архітектури, якщо вони належать до сукупності успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини може розповсюджуватися правовий режим культурної спадщини (ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. № 1805-III) [43]. Водночас, згідно із ст. 1 Закону України «По авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX, якщо архітектор, як автор об'єкту архітектури, що є результатом творчої діяльності і цей об'єкт буде відповідати вимогам, що висуваються до творів, тобто буде оригінальним інтелектуальним творінням автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, вираженим в об'єктивній формі, то такий об'єкт архітектури може набути правового режиму охорони авторським правом, а у архітектора виникнуть суб'єктивні авторські права щодо такого твору. Відтак, визначення терміну «творча діяльність», що закріплений у ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР потребує кореляції із положеннями Закону України «По авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. Доцільно у ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР закріпити наступне визначення творчої діяльності як індивідуальної чи колективної творчості, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що відповідають критерію оригінальності.

Повертаючись до суб'єктивного авторського права саме реалізація архітектором свого природного права на творчість і буде розглядатися як немайнове благо, як його духовна потреба до творчої самореалізації. Водночас, і створення твору архітектури також буде благом але вже матеріальним, як і отримана винагорода вразі створення на замовлення такого твору або його використання. Відтак при виникненні потреби щодо блага, буде виникати й інтерес, який завдяки вольовій поведінці буде втілений у діях, спрямованих на виникнення авторських правовідносин та безпосередньо суб'єктивного авторського права. Виникнення авторського права законодавство пов'язує із створенням об'єктів авторського права: авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Твір вважається створеним з моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми (письмової, речової, електронної (цифрової) тощо) (ч. 1 ст. 9 Закону України «По авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX).

Таким чином, щоб у архітектора виникло суб'єктивне авторське право має бути усвідомлена потреба у наявності блага (немайнового і майнового), має бути інтерес, як

збудник до вольових дій щодо створення твору архітектури, в результаті чого у нього виникне суб'єктивне авторське право. Водночас, якщо розглядати твори архітектури, визначені у ст. 1 Закону України «По авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX через призму доктрини суб'єктивного права не все буде так однозначно.

Законодавець твір архітектури визначає як твір у галузі спорудження будівель, містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних утворень у формі креслення, ескізів, моделей, збудованих будівель чи споруд, планів населених пунктів тощо. Розглянемо виникнення суб'єктивного авторського права у архітектора щодо креслень, ескізів, які можуть бути складовими архітектурного проекту. І суб'єктивного права щодо збудованих будівель і споруд.

Архітектор, реалізуючи своє природне право і потребу на творчість, може створити в об'єктивній формі креслення, ескізи будівель чи споруд, що будуть формою вираження твору архітектури, в результаті чого у архітектора виникає суб'єктивне авторське право. Виникнення цього права залежить виключно від його інтересу, волі та дій. Водночас, спорудження будівлі це достатньо складний і тривали процес, що включає у себе багато етапів з підетапами (вибір території під забудову, інженерно-геологічне дослідження майданчика для будівництва, проектування будівлі, підготовка кошторису будівництва, отримання дозвільної документації щодо проведення будівельних робіт, процес будівництва будинку, здавання будівлі в експлуатацію). Діяльність із спорудження будівлі окрім деяких пунктів (архітектурне рішення, архітектурний нагляд), знаходяться за межами професійної діяльності архітектора щодо створення твору архітектури та залежать від інтересів та волі третіх осіб – замовників, інвесторів. Відтак, якщо не буде відповідного волевиявлення зі сторони замовника, інвестора щодо спорудження будівлі, у архітектора не виникне суб'єктивне авторське право на споруджену будівлю.

Проте, виходячи із правової цивілістичної доктрини, виникнення суб'єктивного права у особи не залежить від волевиявлення третіх осіб, воно виникає в результаті правомірного волевиявлення самої особи. Таким чином, ґрунтуючись на концепції суб'єктивних прав збудовану будівлю чи споруду, що є формою втілення твору архітектури, слід віднести до способів використання креслень, ескізів будівель чи споруд.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна запропонувати наступне визначення суб'єктивного авторського права архітектора як передбачену нормами авторського права можливість на вчинення правомірної творчої діяльності та свободи волевиявлення, спрямованих на задоволення інтересів щодо набуття благ шляхом вчинення певних дій відносно особистих немайнових та/або майнових авторських прав на твір, правомочності вимагати вчинення певних дій (або утриматися від їх вчинення) від інших осіб, право на вибір способу та форми захисту прав та інтересів.

Посилання:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. Відомості Верховної Ради. 2023. № 57. Ст.166.

2. Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 р. № 687-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 31. Ст.246.

3. Макарчук В.В. Поняття «правовий статус особи» в теоретично-правовій літературі. Право.UA. 2015. №. 3. С. 18-22.

4. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2006. 201 с..

5. Мічурин Є. О. Об'єктивне та суб'єктивне цивільне право. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2010. № 2. С. 186-192.

6. Погребняк В. Я. Концепція виникнення суб'єктивного цивільного права. Форум права: електрон. наук. фах. вид. 2019. № 5. С. 38-45.

7. Ус М. Сутність колізій суб'єктивних цивільних прав. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вісник Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2010. Вип. 19. С. 312-323.

8. Дзера О.В. Суб'єктивне авторське право, його зміст та межі // Цивільне право України. URL: https://westudents.com.ua/glavy/72519-4-subktivne-avtorske-pravo-yogo-zmst-ta-mej.html (дата звернення: 15.02.2025).

9. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність : підручник для студентів неюридичних факультетів. Львів: Галицький друкар, 2015. 280 с..

10. Von Bernhard Windscheid. Lehrbuch des Pandektenrechts. Düsseldorf: Buddeus [u.a.], 1867. 736 s.

11. Rudolf von Jhering. Der Kampf ums Recht. 1872. URL: https://www.koeblergerhard.de/Fontes/JheringDerKampfumsRecht_hgvErmacora1992.pdf (дата звернення: 15.02.2025).

12. Чубоха Н. Ф. Співвідношення інтересу та суб'єктивного цивільного права. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 56–59;

13. Катренко А. Інтерес як елемент змісту суб'єктивного права та охоронюваного законом інтересу (нематеріальний і матеріальний інтерес). Юридичний вісник. 2018. № 4. С. 89-94.

14. Воля. Словник. UA. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8F (дата звернення: 19.02.2025).

15. Інтерес. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-12403 (дата звернення: 19.02.2025).

16.G. Jellinek. Die Lehre von den Staatenverbindungen. Wien: A. Hölder, 1882. URL: https://archive.org/details/BRes081600 (дата звернення: 15.02.2025).

17. Глушко О. И. Концепция волевой активности Д.Н. Узнадзе и современные подходы к изучению субъектной активности. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2011. № 981, Вип. 47. С. 53-56.

18 .Штефан О. О. Цивільний процесуальний порядок захисту суб'єктивного авторського права: монографія. Київ: Юрінком Інтер. 2018. 498 с..

19. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.

20. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст.492.

21. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст.56.

22. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст.446.

23. Закон України про Конституційний Суд України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст.376.

24. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охороню вальний законом інтерес) Справа № 1-10/2004 від 1 грудня 2004 року № 18-рп. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text (дата звернення: 19.02.2025).

25. Постанова Верховного Суду від 20 лютого 2019 р. у справі № 522/3665/17. URL: https://shr.od.court.gov.ua/sud1532/pres-centr/novini/661552/ (дата звернення: 19.02.2025).

26. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин: монографія. Харків: Право. 2017. 392 с..

27. Margot Michel. Integritätsrechte als subjektive Rechte: Zwischen Willensfreiheit und Interessen. Rechtsgemeinschaft mit Tieren. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-658-44447-1_24 (дата звернення: 19.02.2025).

28. Klaus F. Röhl. Schluss mit der Kritik der Rechte. URL: https://www.rsozblog.de/tag/subjektive-rechte/ (дата звернення: 19.02.2025).

29. Subjektives Recht. Das Rechtslexikon. Begriffe, Grundlagen, Zusammenhänge. Lennart Alexy / Andreas Fisahn / Susanne Hähnchen / Tobias Mushoff / Uwe Trepte. Verlag J.H.W. Dietz Nachf. , Bonn, 2. Auflage, 2023. URL: https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/recht-a-z/324124/subjektives-recht/ (дата звернення: 19.02.2025).

30. R. Briguet-Lamarre. Droit objectif et droits subjectifs: définitions et différences. URL: https://aideauxtd.com/droit-objectif-droits-subjectifs/ (дата звернення: 19.02.2025).

31. Droit subjectif. Dictionnaire Juridique JurisLogic. URL: https://jurislogic.fr/dictionnaire-juridique/droit-subjectif-definition/#:~:text=Le%20droit%20subjectif%20est%20centr%C3%A9,individus%20ou%20contre%20l'%C3%89tat. (дата звернення: 19.02.2025).

32. Кот О. Проблема зловживання суб'єктивним правом у цивілістичному праві України. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 4(75). С. 133-141.

33. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К. 2006. 20 с..

34.Яновицька Г. Б. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав. URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/299/8348/17410-1?inline=1 (дата звернення: 20.02.2025).

35.Благо. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-35431#:~:text=%D0%91%D0%9B%D0%90%CC%81%D0%93%D0%9E%20%E2%80%93%20%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F,%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B0%D0%BC%2C%20%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BC%20%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B5%D0%B9 (дата звернення: 20.02.2025).

36. Чубоха Н. С. Поняття та зміст інтересу в цивільному праві. Право і суспільство. 2019. № 3. С. 145-150.

37.Погребняк В. Я. Суб'єктивне цивільне право як вид і міра можливої поведінки особи. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 66-68.

38.Щербина Б. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Вип. 71. С. 152-157.

39.Творчість. Психологічна енциклопедія. URL: https://www.psykholoh.com/post/%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%86%D0%B5 (дата звернення: 20.02.2025).

40.Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Ст.168.

41.Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 52. Ст.312.

42. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р. № 1068-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 48. Ст.405.

43.Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. № 1805-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. Ст.333.

Статтю було подано	10.03.2025	The article was submitted
Статтю було прийнято	15.04.2025	The article was accepted